

JUDISK

K R Ö N I K A

MENU

Den israeliska konstnären Yael Bartana är aktuell med utställningen "Two Minutes to Midnight" på Cecilia Hillstrom Gallery i Stockholm. Utställningen pågår fram till 14 maj. Foto: Wikipedia.

”JAG ÄR
INTE
TRAUMATI
SERAD JAG
ÄR
IRRITERA
D”

Paulina Sokolow möter
Yael Bartana

Kvinnor i snygga, mörka kavajer och eleganta blusar sitter kring ett stort konferensbord i en rymlig, rymdsondliknande, fönsterlös lokal. De tycks vara allt från runt trettio till

sjuttioårsåldern, de har olika hudfärg och hårnyanser, från svart afro till böljande vitt och uttrycken är allvarliga, sammanbitna, koncentrerade. Alla är påfallande vackra, som skådespelare. Kameran cirkulerar, zoomar in och ut och rör sig smidigt över scenen från ansikte till ansikte på ett sätt som för tankarna till ett Hollywood-drama i laddad maktsfär, en framtidsdystopi, i science fiction-miljö eller ett hemligt rum i Vita huset. Allt finns där, de gråblanka ytorna, vattenglasen, de ödesmättade fraserna. Frågan kretsar kring hur freden ska hållas, hur bomben ska förhindras att fällas, huruvida en vapenrustning verkar återhållande eller krigshetsande. Enda skillnaden är just det där med kvinnor. Bara kvinnor.

Av en förunderlig händelse ser jag Yael Bartanas nästan en timme långa "Two Minutes to Midnight" i Ryssland i december 2021. Pandemirestriktionerna har just släppt och vi är en grupp svenska konstvetare och curatorer som genom ett utbytesprojekt bjudits in att besöka några av landets viktigaste konstinstitutioner och en av de första kvällarna befinner vi oss i en sextiotalsbiograf i centrala Jekaterinburg, där Ural

Industrial biennalen har avslutningsshelg. Biennalen grundades som ett konstinitiativ 2010 för att sätta ljus på stadens industriella historia, uppgång och fall i den ryska ekonomin och därmed identitet. Jag sitter i mörkret och småler för mig själv över de anspråksfulla åtbörderna, de breda populärkulturella penseldragen, de menande blickarna och den extremt välproducerade produktionen. Så omisskännlig för biennalens "talk-of-the-town", den berömda Berlin-baserade Israel-födda konstnären Yael Bartana. Hennes film ska visa sig vara en profetia, ett olycksbådande meddelande till omvärlden.

Några veckor senare är ingenting sig likt. Från att visserligen i princip utgöra en diktatur ändå ha ett rikt och blomstrande kulturliv och kulturutbyte, har allt rasat. Människor mördas av Putins soldater i Ukraina. Ännu en ändlös flyktingström har satts i tröstlös rörelse och ryska dissidenter, konstnärer, författare, journalister, aktivister, söker desperat flyktvägar ut ur landet. Hotet om kärnvapenkrig är närmare än på fyrtio år och återigen öppnas dörrarna på vid gavel för militarism och tränger ut en redan krympande

fredsrörelsen och ett ungt kämpande klimatuppror. Och en dag i början av april sitter jag alltså för andra gången framför "Two Minutes to Midnight", nu på galleri Cecilia Hillström i Stockholm. Jag ska också strax få träffa konstnären som är i stan. Alla stora kulturredaktioner vill träffa henne och Judisk krönika får en stund med henne. Hon visar sig svårpratad, men gränslöst charmig i sin trubbighet och sitt sarkastiska men vassa intellekt. Som en saftig kaktus, hinner jag tänka. Med sitt kortklippta raka hår och strama kavaj ser hon ut som någon ur kretsen runt Susan Sontag i sextiotalets New York.

Jag börjar med att berätta vem jag är, det vill säga ett flyktingbarn ur den våg av judar som hamnade i Sverige efter den antisemitiska kampanjen, orkestrerad av lydregeringen Gomulka åren 1968 till 1972. Yael Bartana känner mycket väl till den.

Jag har forskat mycket om den händelsen! För tio år sedan reste jag till Ashkelon till mötet för 68-judarna. Det blev en film (den mäktiga trilogin "And Europe Will Be Stunned", 2011).

om en återförening mellan Polens judar och icke-judar i skuggan av Holocaust. Filmen är en tankelek, som ett fönster för möjligheter. Under sex år arbetade jag med filmen och under den tiden lärde jag mig polska.

Yael Bartana och jag är också lika gamla, födda 1970. Hon i december, jag i juni. Att fråga henne om hennes uppväxt känns naturligt.

Hon kryper ihop lite i soffan. Va, är det en sådan intervju? Jag är en vanlig israel, föddes i norra Israel. Vad ska jag berätta? Mina gammelmorföräldrar kom från Polen, Belarus, Litauen, Ukraina – en riktig mischmasch. De kom aldrig till Sion, Palestina men det gjorde min morfar. Mina föräldrar föddes i Jerusalem på trettioalet och jag växte upp i ett område präglad av lantbruk, ett litet samhälle som var väldigt knutet till arbetarrörelsen, en bubbla. Efter militärtjänsten i 20-årsåldern började jag på konstskola.

Att göra militärtjänst var något jag starkt ifrågasatte och min första film handlade om erfarenheterna av att vara soldat. Jag tänkte: Vad händer med mig

som kvinna första gången jag håller ett vapen? Min konstnärliga praktik blev väldigt tidigt politisk.

Drömmen var egentligen att bli fotograf för naturtidskriften National Geographic. Så blev det inte. Men jag åkte till Afrika för att fotografera och jag blev kvar där i ett år. Min förhoppning var att ta en massa fina bilder så att National Geographic skulle anställa mig. Jag var väldigt säker på mig själv.

Men du fick förstås glädje av det ändå senare, med tanke på estetiken i dina filmer?

Nej, min känsla för det estetiska är medfödd. Men på något sätt hamnade jag ändå på en konstskola. För en fotograf är foto det medium man använder medan för en konstnär är foto bara en möjlighet bland många. Jag drogs till filmen eftersom jag saknade ett sätt att kommunicera, fånga rörelsen, ljudet. Så jag var i Toronto som utbytesstudent och studerade film. Sedan lämnade jag Israel för gott 1996 av politiska skäl.

Vilka politiska skäl?

Den politiska situationen i Israel gjorde mig olycklig. När jag

lämnade landet träffade jag på andra israeler som tänkte som jag, mer kritiskt. I New York diskuterade vi mycket av det som hände i Israel och vår identitet som israeler och hur vi förstod vår biografi. Det var lättare att prata utifrån och på avstånd, man ser saker annorlunda. Den amerikanska litteraturprofessorn Eva Hoffman säger: Varje immigrant är sin egen antropolog.

Vad gav den frivilliga exilen?

Det var mitt behov av att förstå den plats jag växte upp i som tog mig till filmen, ett verktyg för mig att ställa frågor och se vartåt de ledde mig. Att se på mitt liv, sättet jag växte upp på, systemet jag växte upp i och hur det formade mig. Film är ett sätt att tänka. Jag ville rikta min uppmärksamhet mot hur identitet skapas och började iaktta trossystemens besatthet av ritualer. Jag ville spegla vår verklighet genom de ritualer som förknippas med nationsbyggande identitet.

Så anslöt jag mig till en aktivistisk rörelse i Israel kopplad till Israel-Palestina-konflikten, men jag bodde inte där utan besökte ofta landet. Från att vara inriktad på verkligheten, att iscensätta verkligheten, skiftade jag

förhållningssätt och började istället att arbeta med påhittade ceremonier. Därifrån kom jag in på rätten till återkomst ur palestiniernas synvinkel och började ställa frågor om Polen. Det blev ett sätt att reflektera över nationalstaten, system för exkludering och främlingsfientlighet. Jag hade många frågor och jag ville belysa dem genom att hitta ett sätt att provocera. Det blev trilogin.

Bartana syftar på det decennielånga projektet "And Europe Will Be Stunned", en fantastieggande och drabbande episk historia om en polsk ledare vars vision är att återförena de borttvingade judarna med Polen, kallad Jewish Renaissance-rörelsen.

"Two Minutes to Midnight" är ett försök att svara på frågan: "Tänk om kvinnor regerade världen?" Utgångspunkten är en fiktiv helkvinnlig regering i ett fiktivt land som står inför ett omedelbart kärnvapenhot från ett annat land, vars farligt infantile ledare benämns "Twitler". En grupp karaktärer tillsammans med verkliga kvinnliga försvarsspecialister, politiker och psykologer sitter samlade i ett "Peace Room", en

referens till det maskulint, toxiskt kodade "War Room" i Stanley Kubricks Kalla kriget-satir Dr Strangelove, där även bombhotet står i centrum. Filmen utgör finalen i det fyra år långa hybridexperimentet What If Women Ruled the World.

Hur kom du på idén?

Jag tittade på Palstina-Israel-konflikten och funderade helt enkelt på huruvida det kunde bli annorlunda om kvinnor besatt de högsta maktpositionerna. Skulle de omformulera de politiska frågorna? Är korruption en genusfråga? Sedan växte det från den specifika kontexten till en större fråga: Tänk om kvinnor styrde världen? Det blev en möjlighet för mig att koppla verkligheten till fiktionen och bjuda in kvinnliga skådespelare, kvinnor fick spela sig själva, en metod jag även använde i den polska trilogin. Det blev en teaterpjäs baserad på åtta delar. Det känns som det utspelat sig på riktigt, men allt är fiktion.

Vad tror du att konst kan bidra med i en vidare kontext?

En politisk föreställningsmöjlighet ("political imagination"). En form av aktivism

och ett sätt att främja ett tänkande bortom politikens begränsningar. Det ger utrymme för en process som kan fungera förlösande, öppna ett plötsligt fönster för förändring som kan upplevas av publiken, den kan aktivera och du kan bli en del av en gemenskap som kan skapa förändring. Och jag gillar den här makten som kan tändas och utlösas av en sådan process.

Filmen är inte knuten till någon särskild konflikt. Hade det en specifik funktion?

Det är som ett akvarium, vi tittar på det utifrån som ett experiment vi observerar. Ögonblicket före handlingen-händelsen. Det måste vara öppet nog för det pratar om universella frågor om makt och relationer och användande av makt. Som ett destillat av ren makt.

Episoderna i fredsrummet avlöses av drömsekvenser när presidenten, den vithåriga kvinnan i kostym vandrar i staden. Vad handlar det om?

De är relaterade till filmen från Philadelphia där vi begravde vapen, The Undertaker (2019). I filmen håller demonstranterna plakat. Istället för den

traditionella amerikanska vapenlobbyns paroll *The right to bear arms* (rätten att bära vapen), står det *The right to bury arms* (rätten att begrava vapen). Begrav vapnen inte kropparna. Det är därför som presidenten åker till Philadelphia för att leda processionen.

De här starka symbolerna, ritualerna. Vad har de för funktion i din konst, vad berättar de?

Att vi är fångna i dem. Jag använder en estetik lånad från de tidiga bolsjevikerna, konstruktivisterna, avantgardet, men också nazister och sionister. Jag använder dem för mina egna syften. De är ju ofta visuellt väldigt lika. De fungerar som vålnader, det vill säga det som är närvarande utan att vara synligt. Det är ju det som är konst.

Tror du att dina långa processer handlar om något helande, att hela världen så att säga?

Nej, nej! Jag är inte traumastiserad, jag är mer irriterad.

Hur tas din konst emot i Israel?

Jag är de intellektuellas älskling, svarar hon med ett snett leende. Jag anses nog kontroversiell och många irriteras över min konst. Även inom vänstern, tror jag. Det finns mycket cynism och ironi i mina filmer. Men jag vet att det finns curatorer som verkligen uppskattar min konst och skriver uppskattande om den, ja de smarta förstås! Jag gillar att irriteras människor. Men filmerna är också humoristiska.

Utställningen "Two Minutes to Midnight" pågår 7 april – 9 maj på Galleri Cecilia Hillström. Hennes verk *The undertaker* visas också parallellt på Norrköpings konstmuseum (fram till 2 oktober) i samband med deras utställning om koreografen Noa Eshkol.

Paulina Sokolow

Yael Bartana

Född i Israel 1970.

Verksam som konstnär, filmskapare och fotograf.

Uppmärksammades för sin filmtrilogi "And Europe will be stunned", som utforskar relationen mellan judendom och polsk identitet och visades i Polens paviljong på Venedigbiennalen 2011.

Finns representerad på museer som Moma i New York, Tate Modern i London och Centre Pompidou i Paris.

Aktuell med utställningen och videoverket "Two minutes to midnight" på Cecilia Hillström gallery i Stockholm, den 7 april–14 maj.

LIKNAVDE ARTIKLAR

INTERVJU
"Det är viktigt att inte kalla allt för antisemitism"

INTERVJU

Ett samtal med poeten Gloria Gervitz

[KONTAKTA OSS](#)

[INSTAGRAM](#)

[FACEBOOK](#)

[INTEGRITETSPOLICY](#)
